

Стильові особливості спілкування студентів та їх психологічна зумовленість

Хохліна О.П. – доктор психологічних наук, професор
orcid.org/0000-0002-2126-5011

Помиткіна Л.В. – доктор психологічних наук, професор
orcid.org/0000-0002-2148-9728

Спілкування – перш за все, це – процес передачі інформації, обмін інформацією, ідеями, знаннями між людьми, що призводить до взаємного розуміння. На сьогоднішній день, говорячи не просто про суспільство, яке впливає на кожного, а про «мережеве суспільство», значення комунікації розширене до спілкування в комп'ютерних мережах. В умовах інформаційної ери історична тенденція розвитку суспільства вказує на те, що домінуючі функції і процеси соціалізації та комунікації молоді все більше опиняються під впливом мережі-інтернет. Глобалізований мережевий соціум усе більше поглинає людину як особистість, як індивідуальність, здатну до «живого» активного спілкування й побудови власного конструктивного життєвого шляху. Особливо це стосується сучасного студентства як прошарку суспільства, найбільше зацікавленого й залежного від пошуку нової інформації. Молода людина як вища соціальна цінність, суб'єкт власної самореалізації й життєтворчості, може перетворитися на пасивного споживача інформації, може уникати зустрічей, знайомств, активного спілкування, й може перетворитися на об'єкт маніпулювання. Отже, формування стильових особливостей спілкування у молоді є нагальною потребою.

Особливим предметом вивчення психології є форми активності людини (діяльність, спілкування, поведінка), які забезпечують її життєдіяльність. Саме в них породжується психічне, проявляється, формується. Саме в них відбувається становлення особистості, яка регулює як саме психічне, так і свою життєдіяльність, забезпечує найвищий рівень адаптації до плинних умов природнього та соціального середовища. Для характеристики поведінки людини, її прогнозованості у значному спектрі ситуацій важливе

значення має становлення у неї стильових особливостей життєдіяльності. Ці особливості забезпечують як більш ефективно присутність людини до умов зовнішнього та внутрішнього середовища, так і підвищення ефективності її діяльності та спілкування. Доводиться й можливість цілеспрямованого формування (Bandura 1982, 122-147; Хохліна 2012, 2013, 2018; Zhang 2020, 150-152 та ін.). Останнє ж передбачає наявність знань про стильові особливості активності суб'єктів конкретної категорії, зокрема про стилі спілкування у студентської молоді та про наявність і характер їх зв'язку з психологічними властивостями.

1. Стильові особливості життєдіяльності людини

Теоретичні засади стильових особливостей життєдіяльності людини були визначені на основі аналізу праць відомих вчених як вітчизняних (Діденко 2017, Иванова 2015, Козлова, Петрова 2018, Смірнов 2010, Толочек 2013, Хохліна 2012, 2013, 2019) так і зарубіжних (Mauer 1982, Merlin 1982, Royce, Powell 1983, Zhang, Wang, Huang, Chan 2020) та ін. Ми виходили з того, що стильові особливості життєдіяльності людини, як стійкі способи її здійснення, формуються на певному етапі онтогенетичного розвитку в результаті взаємодії з об'єктами оточуючого світу в процесі здійснення різних форм активності. Стиль життєдіяльності – це спосіб існування людини, який характеризується своєрідністю; він охоплює всю систему буття людини, його внутрішніх та зовнішніх проявів.

Стильові особливості життєдіяльності людини виникають у процесі особистісного зростання, її індивідуалізації. Формування людини як особистості відбувається щонайперше в соціальних умовах, в умовах її соціалізації – засвоєнні суспільного досвіду, у процесі якого вона перетворює соціальний досвід у власні цінності та орієнтації, вибірково залучає до своєї системи поведінки ті норми й шаблони, які прийняті у суспільстві (Лич 2019, Хохліна 2019). Але набуття людиною відносної самостійності, формування власного унікального способу життя та власного внутрішнього світу, саморозвиток на основі становлення самосвідомості; цілісність, довільність, регульованість власних психічних функцій (Bipp, Steinmayr, Spinath 2012) адекватність діяльності, спілкування, поведінки, виникнення стильових особливостей їх здійснення – це здобутки процесу індивідуалізації. Індивідуалізація характеризується тим, що становлення особистості починає забезпечуватися самодетермінацією, тобто особистість сама починає організовувати, регулювати особисте

життя, власний розвиток. І лише в результаті цього особистість може розглядатися як саморегульоване системне утворення, що складається з соціально-значущих психічних властивостей, які забезпечують вибірковість відношень та регуляцію поведінки людини як поведінки суб'єкта активності, в тому числі й щодо себе, свого розвитку (Хохліна 2019). Саме на цьому етапі особистісного зростання повною мірою можемо говорити про становлення індивідуальності, яка вказує на індивідуальну неповторність людини, на психофізичну цілісність людини як індивіда та особистості, яка охоплює різні рівні організації – від біохімічного, до соціально-психологічного.

Тобто, в індивідуальності представлено неповторні індивідні та особистісні властивості, які злито воєдино та які створюють те унікальне, що є в людині. Індивідуальність – це інтегративна унікальність людини; продукт злиття соціального та біологічного в індивідуальному розвитку людини.

Найзагальнішими передумовами становлення у людини її стильових особливостей життєдіяльності, у контексті становлення індивідуальності, розглядаються біологічні та соціальні. Природною передумовою розвитку є біологічні, індивідні властивості людини – щонайперше сформованість головного мозку (необхідна нейробіологічна готовність з боку різних мозкових структур та всього мозку в цілому як системи), аналізаторів, стан здоров'я, задатки. Наявна у людини природна передумова психічного розвитку обумовлює виникнення його особливостей, шляхів та способів; рівень та висоту досягнень. Тобто, біологічна основа розвитку є певним підґрунтям для його індивідуалізації. Але провідними умовами психічного розвитку є соціальні умови зростання особи: родина та найближче оточення, спілкування від мікро- до макрорівня, цілеспрямований процес навчання та виховання дитини. Саме у соціальних умовах стильові особливості життєдіяльності людини набувають повноти характеристик (Хохліна 2019).

Теоретичне дослідження показало, що класифікація стилів життєдіяльності здійснюється щонайперше в аспекті віднесеності до видів активності – діяльності (Ляшко 2013, Помиткіна 2017, Хохліна 2013) та спілкування (Лич 2019, Толочек 2013), які різною мірою, біологічно чи соціально детерміновані. Так, стилі діяльності характеризуються більшою мірою біологічною, а стилі спілкування – соціальною зумовленістю.

Проблема стилю діяльності (індивідуального стилю діяльності) у психології розглядається у контексті проблеми пристосування

людини з її природними, щонайперше темпераментальними, особливостями до діяльності. Одним із шляхів такого пристосування є формування у людини саме індивідуального стилю діяльності.

2. Індивідуальний стиль як детермінанта діяльності особистості

Індивідуальний стиль діяльності (ІСД), виходячи з праць вчених, визначається як система характерних ознак діяльності людини, зумовлених особливостями її особистості, і передусім типологічними. Особливістю ІСД є його залежність від природних даних особи, тобто особливостей нервової системи. У більш вузькому розумінні ІСД розглядається як стійка система способів діяльності, що забезпечує найкраще її виконання людиною і стійко характеризує її в типових умовах (Zhang, Wang, Huang, Chan 2020). Інакше кажучи, ІСД є індивідуально-своєрідна система психологічних засобів, до яких свідомо чи стихійно вдається людина для найкращого зрівноважування своєї типологічно зумовленої індивідуальності з предметними, зовнішніми умовами діяльності (Ляшко, Хохліна 2013).

Важливо зауважити, що ІСД розглядається у контексті його позитивного значення для ефективного виконання діяльності; стиль, що негативно позначається на показниках ефективності (якості, швидкості, продуктивності, витратах психофізичних зусиль) є псевдостилем, який потребує усунення. Становлення ж ІСД у людини базується на механізмах компенсації та корекції. Суть використання механізму компенсації полягає в тому, що завдяки ІСД в особи нівелюються «слабкі» сторони її розвитку та діяльності, а максимально використовуються позитивні; тим самим діяльність виконується «зручним» способом, а людина при цьому відчуває стан комфорту.

Дослідженнями доведено, що ІСД підлягає корекції та формуванню. Так, щодо ІСД формування має зосереджуватися на культивуванні тих особливостей, які сприяють успіху діяльності. До них відносяться ті, які були визначально такими, так і ті, що прийшли в результаті усвідомлення їх користі. Це також ті особливості, які визначально заважали успіху діяльності, але в процесі усвідомлення були відкориговані і переведені у сприятливі (Смирнов 2010, 63-65). Результатами проведеного нами дослідження доведено, що умовами формування ІСД є:

1) поетапність формування – засвоєння еталонного способу діяльності на основі формування автоматизмів завдяки розв'язанню завдань еталонним способом та розв'язання завдань жорстко регламентованими способами ⇒ набуття досвіду самостійно обирати спосіб діяльності ⇒ усвідомлення переваг еталонного способу діяльності у плані часових витрат та психофізіологічних зусиль;

2) контроль за виконанням діяльності різними способами з метою відсіювання нераціональних (псевдостилів);

3) формування позитивного ставлення до діяльності за умов: а) її результативності, б) нейтралізації навіюваних оцінок власних особливостей, в) формування впевненості у своїх можливостях, г) показу переваг і недоліків у роботі, д) створення сприятливого емоційного фону при критичному аналізі діяльності та ін. Коли ж йдеться про корекцію ІСД, то це не значить, що усім людям з різним темпераментом нав'язуються однакові способи виконання діяльності. Йдеться про усунення крайнощів, що негативно позначаються на діяльності, про формування способів виконання дій в оптимальних межах (відповідно до кривої Гауса), які забезпечують ефективну діяльність: в одних випадках особливості виконання діяльності обмежуються, в інших – «підтягуються» до певного рівня, урізноманітнюються (Хохліна 2013).

Розглядаючи зумовленість стильових особливостей людини соціальним чинником, віднесеність до такої форми її активності як спілкування, говорять про стиль спілкування (індивідуальний стиль спілкування) (Панченко, Резнік, Шульга 2008). Так, відмічається, що стиль спілкування розглядається як різновид стилю діяльності, зі збереженням його основних характеристик. Але слушною є й думка дослідників про те, що його необхідно розглядати як самостійний феномен, що має свою специфіку, порівняно зі стилями діяльності; що це складна багаторівнева система різноманітних елементів комунікативної діяльності, яка визначається усіма рівнями індивідуальності. Вчені визначають стиль спілкування як цілісну систему операцій, за допомогою яких створюються міжособистісні стосунки. При цьому слід розрізняти стилі, що стосуються міжособистісного спілкування, та рольового (професійного) спілкування (Горбенко 2012).

У літературних джерелах розглядається й питання про детермінацію стильових особливостей спілкування. Так, незважаючи на визнання зв'язку стилів спілкування з усіма рівнями індивідуальності – від біологічного до соціально-психологічного, слід зазначити, що дослідження у цьому напрямі зосередилися переважно у

напрямі вивчення таких детермінант як ціннісно-сміслові відношення особистості (Bandura 1982; Royce, Powell 1983; Панченко, Резнік, Шульга 2008 та ін.) та самоствавлення особистості (Mosak, Shulman 2015, Хохліна 2019 та ін.).

Зв'язок стилів спілкування з іншими психічними властивостями людини на сьогодні залишається недостатньо вивченим. Недостатньо вивченим залишається це питання й щодо стильових особливостей спілкування студентської молоді. Це й визначило необхідність проведення низки спеціально організованих емпіричних досліджень, результати яких узагальнено й наведемо нижче.

3. Емпіричне дослідження

На емпіричному етапі дослідження, яке проводилося під нашим керівництвом, вивченню підлягали різноманітні стилі спілкування студентів та їхні психологічні властивості (як системно, відповідно до структурних компонентів особистості, так і парціально). Дослідною роботою було охоплено 283 студента денної форми навчання за спеціальностями «психологія» та «правознавство». Зазначимо, що у дослідженні вивчалися стилі міжособистісного спілкування студентів, які можуть конкретизуватися в умовах необхідності розв'язання різноманітних завдань; спілкування ж розглядали як особливу форму активності людини, що носить суб'єктивний характер, а її суть полягає у взаємодії партнерів.

3.1. Методи дослідження

Для вивчення стильових особливостей спілкування використовувався метод тестування з використанням стандартизованих психологічних методик: «Діагностики міжособистісних стосунків» (Liri), «Визначення стилю міжособистісної взаємодії» (Maksymov, Lobeiko), «Спрямованість особистості у спілкуванні» (Bratchenko), «Визначення стилю поведінки у конфліктній ситуації» (Tomas), «Схильність до певного стилю керівництва (ІІІ)», «Діагностика комунікативної установки» (Voiko), «Діагностика стратегій психологічного захисту у спілкуванні» (Voiko), «Методика вивчення темпераменту» (Aizenk), «Тестопитувальник структури темпераменту» (Streliau), «Визначення переважаючого типу темпераменту» (Ivashkin), «Діагностика типів акцентуації рис характеру та темпераменту» (Shmishkek), «Діагностика спрямованості особистості» (Bass), «Ставлення до себе» (Stolin,

Pantelieiev), «Мотивація навчальної діяльності» (Aleksieieva), «Діагностика мотиваційної структури особистості» (Milman), «Тест смисложиттєвих орієнтацій» (Leontiev) та ін.

Для обробки емпіричних даних використовувалися процедури якісного та кількісного їх аналізу. Для виявлення наявності та характеру зв'язку між досліджуваними явищами, прояв яких неможливо виразити в числовому еквіваленті, використовувалась номінальна альтернативна шкала – здійснювалась побудова таблиць співставлення даних, у яких рівень зв'язку між досліджуваними явищами вимірювався % співпадінь проявів досліджуваних явищ відповідно до значень ρ^s (коефіцієнт кореляції рангів Спірмена). Використовувалися також коефіцієнти взаємної зв'язаності Чупрова K і Пірсона C .

3.2. Результати дослідження

Отримані дані щодо стилів спілкування у студентів представлено на рис. 1-5. З метою забезпечення можливості співставлення даних, здобутих за допомогою різних методик, їх порівняльного аналізу й узагальнення, вони наведені у відносних величинах – %.

Отримані дані уможливають побудову ієрархії стилів спілкування досліджуваних, виявлених за кожною з методик, яка й покладалася в основу аналізу.

Отримані результати загалом свідчать, що сучасна студентська молодь, при розв'язанні завдань у різноманітних ситуаціях спілкування, характеризується досить широким спектром стильових особливостей. Водночас, як показують дані, серед стилів, до яких вдаються досліджувані, виділяються домінуючі; деякі з них використовуються незначною мірою, чи можуть бути відсутні в арсеналі суб'єкта.

Так, у результаті обстеження студентів за методикою «Діагностика міжособистісних стосунків» (Лірі) виявлено, що вони воліють до використання переважно альтруїстичного та співпрацюючого (доброзичливого) стилів (відповідно, 23% та 20%). Серед них виявилися й такі, що використовують авторитарний (16%) та покірно-сором'язливий (14%). До інших же стилів (залежний, агресивний, егоїстичний та підозрілий) вдається незначна частина досліджуваних (від 8 до 6%).

Рис. 1. Діаграма розподілу типів міжособистісних стосунків у студентів (Лірі)

Вивчення стилів міжособистісної взаємодії (за методикою Максимова, Лобейко) показало переважання у студентів колегіального (36%) та ліберального (34%) стилів, а діловий (16%) та директивний (14%) стилі виявилися менш вживаними.

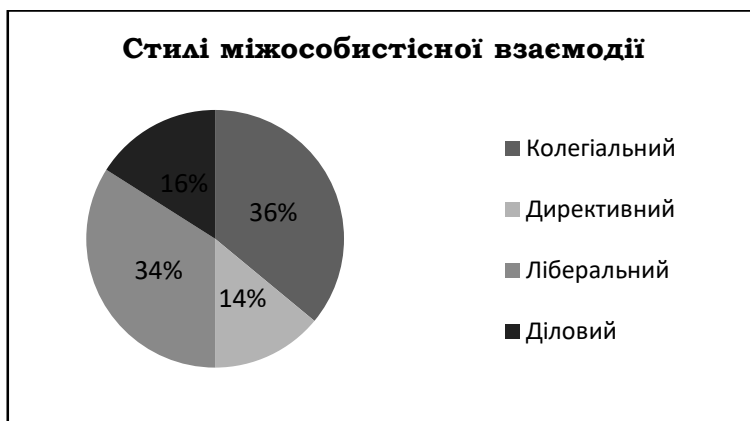

Рис. 2. Діаграма розподілу стилів міжособистісної взаємодії студентів (Максимов, Любченко)

Застосування методики «Спрямованість особистості у спілкуванні» (Братченко) засвідчило домінування в ієрархії стилів спілкування студентів діалогічного (40%) та авторитарного (36%). Такі ж стилі, як індіферентний, альтероцентричний, маніпулятивний, комфомний, представлені в ній незначною мірою (від 8 до 4 %).

Рис. 3. Діаграма розподілу спрямованості студентів у спілкуванні (Братченко).

Виявлення стилю поведінки у конфліктній ситуації за методикою Томаса показало, порівняно з наведеними вище даними, відсутність відмітного домінування у студентів одних стилів над іншими. Так, у виборі студентами стилів спілкування у конфліктній ситуації незначною мірою преважують такі стилі, як суперництво (29%) та компроміс (21%). Інші ж стилі (уникнення, співробітництво, пристосування) майже рівномірно представлені у решті досліджуваних (18-16%).

Рис. 4. Діаграма розподілу стилів поведінки студентів у конфліктній ситуації (Томас)

Вивчення схильності до певного стилю керівництва у студентів (за методикою Ільїна) виявило домінування майже у половини з них схильності до авторитарно-демократичного стилю (46,8%);

Рис. 5. Діаграма розподілу схильності до певного стилю керівництва у студентів (Ільїн).

тоді як до «чистих» стилів, а саме демократичного та авторитарного, волюють, відповідно, лише 21,3 та 12,8% досліджуваних; схильності до використання ліберального стилю у них не виявлено.

З метою з'ясування наявності та характеру зв'язку стилів

спілкування студентів з їхніми психічними властивостями, які гіпотетично розглядалися як можливі детермінанти стильових особливостей спілкування, у досліджуваних вивчалися самоставлення, спрямованість особистості, її мотиваційна сфера, життєві цінності, рівень успішності навчання, акцентуації характеру, темпераментальні особливості. Більшість зазначених явищ були дібрані відповідно структури особистості за Ковальовим, до яких він відносить самосвідомість, спрямованість особистості, здібності, характер, темперамент.

Дані студентів щодо стилів спілкування та отримані дані щодо їхніх психічних властивостей підлягали кореляційному аналізу. Наведемо найсуттєвіші результати співставлення даних щодо стилів спілкування та психічних властивостей студентів.

Отримані результати кореляційного аналізу показали наявність зв'язку між певними стилями спілкування та психічними властивостями:

1) *З темпераментальними властивостями:*

– (за методикою Стреляу) наявність високого та виразного рівнів зв'язку темпераментальних особливостей студентів, а саме типів їх ВНД, з усіма стилями спілкування, окрім недовірливо-скептичного, покірливо-сором'язливого та залежного (за методикою

Лірі). Ці дані свідчать про те, що особи з сильною нервовою системою можуть використовувати різні способи взаємодії в різних ситуаціях спілкування; саме в адаптивних можливостях і проявляються такі особливості їх нервової системи;

– Наявність високо рівня зв'язку рухливості нервової системи з покірливо-сором'язливим і залежним стилями спілкування. Виразного зв'язку інших особливостей нервової системи зі стилями спілкування не виявлено;

– (за методикою Айзенка) наявність виразного рівня зв'язку холеричного типу темпераменту з авторитарним та змішаним стилями лідерства, флегматичного типу темпераменту – зі змішаним стилем (за методикою Ільїна);

– виразного рівня зв'язку як екстраверсії, так і інтроверсії з такими стратегіями психологічного захисту у спілкуванні як миролюбність та уникнення (за методикою Бойка).

2) *Із самосвідомістю* (за методикою «Ставлення до себе» (Столін, Пантелєєв):

– наявність високого рівня зв'язку інтегрального позитивного ставлення до себе з усіма стилями спілкування (за методикою Лірі).

3) *Зі спрямованістю особистості:*

– (за методикою «Діагностика спрямованості особистості» (Басс) наявність високого чи виразного рівня зв'язку спрямованості на себе з усіма стилями; виразного рівня зв'язку спрямованості на інших та авторитарного стилю (за методикою Ільїна);

– (за методикою «Тест смисложиттєвих орієнтацій» (Леонтьєв) наявність високого рівня зв'язку цінності доброти зі стилем уникнення; цінності безпеки зі стилем співробітництва (за методикою Томаса);

– (за методикою «Діагностика мотиваційної структури особистості» (Мільман) наявність високого рівня зв'язку мотиваційної тенденції «соціальний статус» з директивним стилем; виразного рівня зв'язку мотиваційної тенденції «соціальна корисність» з колегіальним стилем, мотиваційної тенденції «творча активність» з діловим стилем і невтручання (за методикою Максимова, Лобейка); наявність виразного рівня зв'язку мотиваційної тенденції «соціальна корисність» зі стилем уникнення, «творча активність» – зі стилями суперництва та компромісу (за методикою Томаса);

– (за методикою «Мотивація навчальної діяльності» (Алексєєва) наявність високого чи виразного рівня зв'язку утилітарних мотивів з усіма стилями спілкування, окрім підозрілого; мотивів соціального престижу з усіма стилями спілкування, окрім агресивного та підозрілого; соціальних мотивів з авторитарним, егоїстичним,

агресивним стилями; науково-пізнавальних та професійно-практичних мотивів з авторитарним, егоїстичним, агресивним, доброзичливим стилями; високого рівня зв'язку мотиву страху покарань з підозрілим стилем спілкування; виразного рівня зв'язку мотивів самовиховання з авторитарним, залежним, доброзичливим, альтруїстичним стилями спілкування; комунікативних мотивів – з залежним, доброзичливим, альтруїстичним стилями спілкування (за методикою Лірі).

4) *Зі здібностями:*

– (за методом вивчення документації – навчальних досягнень): наявність виразного зв'язку високого рівня навчальних досягнень з агресивним стилем спілкування; високого та виразного зв'язку середнього рівня навчальних досягнень з усіма стилями, окрім підозрілого та альтруїстичного (за методикою Лірі).

5) *З характером:*

– (за методикою «Діагностика типів акцентуації рис характеру та темпераменту за Леонгардом» (Шмішек): наявність високого та виразного рівня зв'язку гіпертимної акцентуації з більшістю стилів, окрім егоїстичного, підозрілого та покірного; екзальтованої акцентуації – з підозрілим, покірним та агресивним стилями; циклотимної – з егоїстичним та покірним стилем; виразного зв'язку емотивної акцентуації – з залежним стилем спілкування (за методикою Лірі).

Таким чином, у результаті проведеного емпіричного дослідження були отримані дані щодо стильових особливостей спілкування сучасної студентської молоді. Вони показують, що в арсеналі студентів – досить різноманітний спектр стилів спілкування, який забезпечує ефективність взаємодії та адекватність до різноманітних ситуацій та завдань, що постають перед партнерами.

Водночас, у засобах спілкування студентів виявлено наявність пріоритетних, домінуючих стилів. Такими у них стали альтруїстичний, співпрацюючий (за Лірі); колегіальний, ліберальний (за Максимовим і Лобейко); діалогічний (за Братченко); компромісу (за Томасом). Поряд з цим, студенти воліють до використання й таких стилів як авторитарний (за Братченко) та суперництво (за Томасом), а також авторитарно-демократичний (за Ільїним).

Виходячи зі змісту виявлених домінуючих стилів, можемо дійти думки, що спілкування сучасних студентів характеризується зорієнтованістю переважно на рівноправність партнерів, на взаємоповагу, довіру, співпрацю, співробітництво, спільний пошук рішення, яке задовольнило б інтереси обох сторін по взаємодії. Вони намагаються бути гнучкими, люб'язними, «бути хорошим», незалежно від обставин. При цьому суб'єкт спілкування може брати на

себе відповідальність за справу, поступаючись своїми інтересами, допомагати партнеру, віддавати можливість приймати рішення партнеру. Варто зазначити, що на таких результатах пріоритетів студентів у виборі стильових особливостей спілкування позначився характер професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі психології та правознавства, які працюватимуть у системі «людина-людина».

На становлення таких особливостей життєдіяльності спрямовується й сучасна система вищої освіти, яка передбачає формування у студентів соціальних навичок (soft-skills), зокрема застосування знань з психології у практичній діяльності, вміння спілкуватися, узгоджувати свої дії з іншими та ін. Незважаючи на виявлені пріоритети, у студентів представлено й інші, протилежні за своїм змістом, стилі спілкування – авторитарний, суперництво, які спрямовані щонайперше на задоволення своїх власних інтересів, нехтування інтересами партнерів, прояв неповаги до них, до їх думки, до їх пропозицій, на відкриту боротьбу за свої інтереси.

Вивчення психічних властивостей студентів, що відносяться до різних складових особистості, у зв'язку зі стильовими особливостями спілкування дозволило отримати дані про їх взаємообумовленість різної міри та характеру: особливості самосвідомості, спрямованості особистості, здібностей, характеру, темпераменту мають різний рівень зв'язку з певними стилями спілкування. При цьому виявлено, що чим більше психічна властивість у своєму становленні є соціально зумовленою, тим більший діапазон можливих стилів спілкування вона визначає, і навпаки.

Висновки

Таким чином, отримані дані підтверджують теоретичне положення про те, що стиль діяльності детермінується більшою мірою біологічними чинниками, а стиль спілкування – соціальними. За результатами дослідження, виразної диференціації певних стилів спілкування відповідно до особливостей нервової системи не спостерігається, на відміну від чіткої диференціації зумовленості темпераментальними особливостями індивідуального стилю діяльності – підготовчого чи виконавчого. Отримані дані свідчать, таким чином, про більші можливості формування чи розширення у суб'єкта діапазону стилів спілкування у процесі спеціально організованих соціальних впливів, порівняно з формуванням та корекцією індивідуального стилю діяльності.

У результаті проведеного дослідження емпірично доведено, що сучасна студентська молодь характеризується використанням у своєму спілкуванні широкого спектру засобів, які уможливають досягнення ефективності взаємодії та її адекватність до різноманітних ситуацій та завдань, що постають перед партнерами. При цьому у них переважають такі стилі, як: альтруїстичний, співпрацюючий, колегіальний, ліберальний, діалогічний, компромісу, які за своїм змістом спрямовані на іншу людину, на співпрацю з нею, на пошук спільного рішення, на взаємоповагу та ін., що свідчить про вміння спілкуватися.

Отримані дані є основою побудови психологічного (особистісного) профілю стилів спілкування та визначення напрямів підвищення його ефективності у студентів.

Наукові джерела

Бердникова Д.В. 2016. Возрастная динамика активности. Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. № 4 (часть 3): 628–630.

Горбенко С.А. 2012. Соціальні ролі: суть, класифікація та шляхи корекції. Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Том Х. Вип. 20. Київ-Кіровоград: 55–64.

Діденко Г.О. 2017. Стиль життя у соціально-психологічному вимірі. Молодий вчений. № 1 (41): 233–229.

Иванова К.Е. 2015. Сравнительно-исторический анализ феноменологии стиля жизни. Электронный научный журнал: современные проблемы науки и образования. №2 (часть 3). <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=23950>.

Лич О.М. 2019. Аналіз значення життєстійкості у юнацтві. Scientific letters of academic society of Michal Balydansky, V. 7, № 6a: 137 – 140.

Ляшко В.В., Хохліна О.П. 2013. Індивідуальний стиль діяльності: особливості прояву та передумови становлення у школярів з інтелектуальними вадами. Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. №3: 38–44.

Петрова В.Н., Козлова Н.В. 2018. Профессиональное развитие в меняющемся мире: стратегия жизнеосуществления. Сибирский психологический журнал. № 70: 59–74.

DOI: 10.17223/17267080/70/5.

Помиткіна А.В. 2017. Психологічні особливості національної ідентичності в контексті комунікативної взаємодії / Національна ідентичність в мові та культурі: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, О.Г. Шостак. К.: Таком: 200–203.

Хохліна О.П. 2013. Становлення індивідуального стилю цілеспрямованої активності як умова успішного функціонування суб'єкта в екстремальних ситуаціях. Проблеми екстремальної та кризової психології. Вип. 14. Частина II. Харків: 391–399.

Хохліна О.П. 2012. Проблема стильових особливостей життєдіяльності людини у контексті її онтогенетичного розвитку. Естетика і етика педагогічної дії. Вип. 4. Київ-Полтава: 62–74.

Хохліна О.П. 2019. Проблема змісту особистості як базової категорії психології. Актуальні проблеми психології. Том XIV: Методологія і теорія психології. Вип. 2. Київ-Ніжин: 388–397.

Хохліна О.П., Чечко А.В. 2018. Особливості спілкування майбутніх психологів – екстравертів та інтровертів. Юридична психологія. №2: 83–96.

Хохліна О.П., Шут Г.С. 2014. Психологічні особливості студентів з різним стилем лідерства. Юридична психологія і педагогіка. №1: 62–79.

Смирнов С.Д. 2010. От стиля деятельности к стилю общения. Национальный психологический журнал. №1(3): 63–65.

Стилї життя: панорама змін: монографія. 2008. / Панченко С.В, Резнік О.С., Шульга М.О. та ін./ за ред. Шульги М.О. Київ: Інститут соціології НАН України: 416.

Толочек В.А. 2013. Проблема стилей в психологии: историко-теоретический анализ: монография. Москва: Институт психологии РАН: 319.

Bandura, A. 1982. Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37 (2): 122–147.

Bipp, T., Steinmayr, R., Spinath, B. 2012. A functional look at goal orientations: Their role for self-estimates of intelligence and performance. *Learning and Individual Differences*, 22 (3): 280–289.

Mauer, Richard E. 1982. Different Problem-Solving Strategies for Algebra Word and Equation Problems. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*. V. 8, n 5: 448–462.

Mosak, H.H., Shulman, B.H. 2015. Manual for lifestyle assessment. New York: Routledge, eBook 22 December: 304. DOI [10.4324/9781315798691](https://doi.org/10.4324/9781315798691).

Royce, J.R., Powell, A.D. 1983. *Theory of Personality and Individual Differences: Factors Systems, and Processes*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall: 290.

Zhang, Y.-J., Wang, J., Huang, J., Chan, R.C.K. 2020. Highin centive salience promotes motivation and pleasure experience. *PsyChJournal*, 9 (1): 150-152.